

1ο μέρος

Μιχάλης Χόιπελ: τσέλο

Η συνθετική διαδρομή της Έφης Μαρκουλάκη ξεκινάει το 1997 και αριθμεί πάνω από 40 έργα για σόλο όργανα ή ορχήστρα, έργα μουσικής δωματίου, αλλά και έργα για το θέατρο. Στο ευρύ πεδίο των συνθετικών της ενδιαφερόντων περιλαμβάνονται η ανίχνευση και η χρήση σύγχρονων τεχνικών ερμηνείας που έχουν ως στόχο την παραγωγή ιδιαίτερων ηχοχρωμάτων, τα οποία συγχρόνως να αναπτύσσουν μια όσο το δυνατόν βαθύτερη διαλεκτική σχέση με το γνωστό ήχο των κλασικών οργάνων. Επίσης, εμπνέεται από την ελληνική μουσική και δημιουργεί έργα με σύγχρονη συνθετική αισθητική, ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον δείχνει για τη σχέση της μουσικής με το λόγο.

Η *Κρητική Σουίτα* (2016) έχει γραφτεί για τον Μιχάλη Χόιπελ και βασίζεται σε μια ιδέα επέκτασης του Χορού Νο 4 (*Χανιώτικος*, 2014) για σόλο τσέλο, που επίσης είχε γραφτεί για τον Χόιπελ και πλέον αποτελεί το 5ο και τελευταίο μέρος της Σουίτας. Ο *Κισσαμίτικος* είναι ο δεύτερος χορός της σουίτας. Η συνθέτρια επεξεργάζεται με μεγάλη ελευθερία και ευρύτητα τη μελωδία και τα ρυθμικά σχήματα του θέματος του παραδοσιακού χορού, αξιοποιώντας με πολλαπλούς τρόπους τις δυνατότητες του οργάνου και στοχεύοντας σε ένα πρωτότυπο έργο μέσα από το δημιουργικό σμίξιμο της σύγχρονης συνθετικής σκέψης με το παραδοσιακό υλικό.

Ο Ούγγρος Miklós Rózsa έγινε ιδιαίτερα γνωστός χάρη στη μουσική που συνέθεσε για ταινίες του Χόλυγουντ, όπως οι *Ben Hur* και *Spellbound*. Ήταν δεκαεφτά φορές υποψήφιος για βραβείο Όσκαρ, το οποίο τελικά κέρδισε τις τρεις. Ο ίδιος όμως ήθελε να είναι γνωστός ως συνθέτης «σοβαρής» μουσικής και για το λόγο αυτό φρόντιζε να αφιερώνει ίσο χρονικό διάστημα σε καθεμία από τις όψεις της διττής συνθετικής του ζωής. Έχει εμπνευστεί από μελωδίες της παραδοσιακής ουγγρικής μουσικής, αλλά και από τη γερμανική μουσική, λόγω των σπουδών του στη Λειψία.

Η *Toccata Capricciosa* γράφτηκε το 1979 και είναι αφιερωμένη στον σπουδαίο τσελίστα Gregor Piatigorsky, γεννημένο στη Ρωσία, ο οποίος ζούσε στην ίδια συνοικία με τον Ρόζα στην Καλιφόρνια. Είναι ένα έργο με χαρακτηριστική και πλούσια ηχοχρωματική υφή. Ο συνθέτης μεταχειρίζεται το τσέλο ως πολυφωνικό όργανο και χρησιμοποιεί στο έπακρο τις δυνατότητές του. Το έργο αποτελείται από τρία διαφορετικά θέματα, με αυθόρμητο και σχεδόν αυτοσχεδιαστικό χαρακτήρα, αντανακλώντας στη μουσική την ασύγκριτη ζωτικότητα και τον καλόκαρδο χαρακτήρα του Πιατιγκόρσκι. Το έργο είναι εξαιρετικά δεξιοτεχνικό και αποτελεί πρόκληση για τον εκτελεστή.

Ο Ούγγρος György Kurtág είναι ένας από τους μεγαλύτερους εν ζωή συνθέτες. Σπούδασε στη Μουσική Ακαδημία Franz Liszt της Βουδαπέστης και στο Παρίσι, με δασκάλους τους Olivier Messiaen και Darius Milhaud. Μελέτησε το έργο των Anton Webern και Samuel Beckett, επηρεάστηκε από τη μουσική του Béla Bartók και συνδέθηκε φιλικά με τον συνθέτη György Ligeti. Γενικό χαρακτηριστικό των έργων του είναι η φόρμα της μινιατούρας και η σύντομη διάρκεια.

Το έργο του, *Jelek, játékok és üzenetek*, στην εκδοχή του για τσέλο αποτελείται από δεκαεπτά μικρά κομμάτια. Το κομμάτι *Pilinsky János: Gérard de Neval* γράφτηκε το 1984. Είναι αφιερωμένο στον Ούγγρο πιανίστα, μαέστρο και συνθέτη Zoltán Kocsis και βασίζεται στο ποίημα του János Pilinsky για τον Γάλλο ποιητή Gérard de Neval. Είναι ένα αργό κομμάτι που αναδίδει εσωτερικό πόνο αλλά και τρυφερότητα. Το *Népdalféle – Im Volkston* γράφτηκε το 1987 και είναι γραμμένο σε παραδοσιακό ύφος. Το χαρακτηριστικό του κομματιού αυτού είναι ότι το κάθε μέτρο έχει διαφορετική διάρκεια. Το *In memoriam Aczél György* γράφτηκε το 1991, ως φόρος τιμής σε ένα στέλεχος του Κομμουνιστικού Κόμματος της Ουγγαρίας. και έχει έντονο προγραμματικό χαρακτήρα. Είναι ένα αργό κομμάτι

αποτελούμενο από τρεις φράσεις, η καθεμία από τις οποίες προσφέρει δύο διαφορετικές δυνατότητες εκτέλεσης, δίνοντας έτσι την ευκαιρία στον ερμηνευτή για ποικίλους συνδυασμούς σε κάθε συναυλία. Τέλος, το *Az hit...* (Η πίστη) γράφτηκε το 1998 και βασίζεται στους λόγους του Ούγγρου πάστορα Péter Bornemisza (1535-1584). Είναι μεταγραφή για σόλο τσέλο ενός αποσπάσματος του έργου *Dits de Péter Bornemisza* op. 7 για σοπράνο και πιάνο. Ο συνθέτης έγραψε τα λόγια του πάστορα πάνω στην παρτιτούρα και σημείωσε υποδείξεις προς τον εκτελεστή, όπως parlando και molto passionato.

Ο Krzysztof Penderecki είναι Πολωνός συνθέτης και μαέστρος, με σπουδές στην Ακαδημία της Κρακοβίας, την οποία διευθύνει από το 1972. Είναι ένας από τους κυριότερους εκπροσώπους της αβανγκάρντ σχολής. Η συνθετική του καριέρα διακρίνεται από δύο περιόδους. Τη δεκαετία του 1960 αντιμετώπιζε τα μουσικά όργανα σαν να ήταν κρουστά. Έγραφε σε ατονικό ή σειραϊκό ύφος, με τη χρήση glissandi και clusters, ενώ δούλευε αρκετά πάνω στη χρωματικότητα. Από το 1970 και μετά άλλαξε κατεύθυνση και επέστρεψε σε μια πιο παραδοσιακή γραφή με στοιχεία τονικότητας.

Το κομμάτι *Per Slava* γράφτηκε το 1985-86 και είναι αφιερωμένο στον διάσημο τσελίστα Mstislav Rostropovich, του οποίου το υποκοριστικό ήταν Slava. Ο συνθέτης δεν χώρισε την παρτιτούρα σε μέτρα, δίνοντας τη δυνατότητα στον εκτελεστή να διαμορφώσει εκείνος τη ροή του δοσμένου υλικού. Το κομμάτι ξεκινά με μεγάλης διάρκειας νότες που δεν έχουν κάποια σχέση μεταξύ τους. Η εσωτερική δομή του βασίζεται στα γράμματα της λέξης BACH, η οποία στο Δυτικό μουσικό σύστημα μεταφράζεται σε νότες ως εξής: B = σι ύφεση, A = λα, C= ντο και H = σι. Κατά την ακρόαση του κομματιού, δημιουργείται η αίσθηση ότι παίζουν δύο διαφορετικά όργανα λόγω της μικρής απόστασης μεταξύ των διαστημάτων. Επίσης, προκαλείται στον ακροατή μια δραματική ένταση εξαιτίας της χρήσης των ακραίων περιοχών του οργάνου.

Ο Ούγγρος συνθέτης György Ligeti υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της αβανγκάρντ σκηνής του 20ού αιώνα, με πλούσιο οργανικό, χορωδιακό και φωνητικό έργο. Σπούδασε στη Μουσική Ακαδημία Franz Liszt της Βουδαπέστης, έχοντας καθηγητή, μεταξύ άλλων, τον Zoltán Kodály. Κατά τη διάρκεια των ταξιδιών του γνώρισε συνθέτες όπως ο Karlheinz Stockhausen και ο Gottfried Michael Koenig. Ο Λίγκετι επινόησε και εφάρμοσε νέα μουσικά ύφη και ρυθμικές δομές που παρουσιάζουν ένα σημαντικό βαθμό δυσκολίας για τους εκτελεστές.

Η Σονάτα για σόλο τσέλο αποτελείται από δύο μέρη, τα οποία γράφτηκαν με κάποια χρονική απόσταση μεταξύ τους. Το Dialogo γράφτηκε το 1948 όταν ο συνθέτης ήταν 25 ετών. Πρόκειται, όπως δηλώνει και ο τίτλος, για ένα διάλογο ανάμεσα σε έναν άντρα και μια γυναίκα. Οι χαμηλές νότες παίζουν το ρόλο του άντρα και οι ψηλές το ρόλο της γυναίκας. Πρόκειται για ένα αργό και εκφραστικό μέρος που προκαλεί έντονη συναισθηματική φόρτιση. Ο συνθέτης εμπνεύστηκε από τα καπρίτσια του Paganini στο 2ο μέρος, το οποίο τιτλοφορείται Capriccio. Είναι ένα δεξιτεχνικό και γρήγορο μέρος με ποικιλία δυναμικών, που άλλοτε προκύπτουν σταδιακά και άλλοτε απότομα.

2ο μέρος

Ανν-Κριστίν Σωφρονίου: πιάνο

Ο György Kurtág ξεκίνησε να συνθέτει τα κομμάτια της συλλογής *Játékok* αυτού του έργου το 1973, μετά από τρία χρόνια συνθετικής αδράνειας. Την περίοδο εκείνη, η ψυχολόγος Marianne Stein τον συμβούλεψε να στραφεί στα βασικά στοιχεία της μουσικής. Το 1973 του ζητήθηκε από την πιανίστα Marianne Teöke να γράψει κάποια κομμάτια πιάνου για παιδιά. Ο συνθέτης απάντησε δημιουργικά στην πρόκληση αυτή και ονόμασε τη συλλογή *Játékok*, που σημαίνει Παιχνίδια. Εμπνεύστηκε από τον τρόπο που αντιμετωπίζουν τα

παιδιά το όργανο ως παιχνίδι και από τη διάθεσή τους για πειραματισμό και εξερεύνηση. Τον ενδιέφερε η εξέλιξη του ήχου και η χρήση της σιωπής με οδηγό πάντα την καλλιέργεια της φαντασίας. Τα κομμάτια αυτά είναι μινιατούρες και πολλές από τις παρτιτούρες είναι γραφικές.

Ο J.S. Bach, κατά τη διάρκεια της θητείας του ως οργανίστας στη Βαϊμάρη (1708-17), ήταν υποχρεωμένος να παρέχει καθημερινά μια αρμονική συνοδεία για το Λουθηριανό χορικό της αντίστοιχης ημέρας. Ο Μπαχ έγραψε κάποιες από αυτές τις εναρμονίσεις με σκοπό να χρησιμοποιηθούν ως οδηγοί για νέους συνθέτες και τις περιέλαβε στο βιβλίο *Orgelbuchlein* (Μικρό βιβλίο για όργανο). Το “Das alte Jahr vergangen ist” («Πάει ο παλιός ο χρόνος») είναι μία από αυτές. Η μελωδία του χορικού ακούγεται στη σοπράνο του δεξιού χεριού και οι άλλες φωνές κινούνται αντιστικτικά σχηματίζοντας πλούσιες αρμονίες. Ο Κούρταγκ μετέγραψε για ένα πιάνο τέσσερα χέρια επτά χορικά του Μπαχ και τα εξέδωσε υπό τον τίτλο *7 Bach Chorales*. Το “Das alte Jahr vergangen ist” είναι το τελευταίο από αυτά. Ο συνθέτης μετέγραψε τα χορικά για τον ίδιο και τη γυναίκα του, Márta, επίσης πιανίστρια. Στα ρεσιτάλ τους για τέσσερα χέρια, πολλές φορές ερμήνευαν αυτά τα χορικά μαζί με κάποια από τα *Játékok*. Η Ανν-Κριστίν Σωφρονίου μετέγραψε, με τη σειρά της, το “Das alte Jahr vergangen ist” για δύο χέρια.

Ο Μπαχ συνέθεσε τις Παρτίτες BWV 825-830 από το 1726 έως το 1730 και τις εξέδωσε υπό τον τίτλο *Clavier-Übung I*. Αυτό ήταν και το πρώτο έργο του οποίου την έκδοση ανέλαβε ο ίδιος. Οι Παρτίτες συνεχίζουν τη φόρμα σουίτας για πληκτροφόρο όργανο, μετά τις Αγγλικές Σουίτες BWV 806-811 και τις Γαλλικές Σουίτες BWV 812-817, είναι όμως αυτές με τις μεγαλύτερες τεχνικές απαιτήσεις. Η Παρτίτα αρ. 6 σε μι ελάσσονα είναι ένα από τα σπουδαιότερα έργα του είδους και περιλαμβάνει επτά χορούς, που είναι όλοι γραμμένοι στη μι ελάσσονα. Η *Sarabande* είναι ο πέμπτος χορός.

Ο Αμερικανός George Rochberg εμπνεύστηκε από την Παρτίτα του Μπαχ και δημιούργησε το έργο *Nach Bach: Fantasia for harpsichord or piano*. Το έργο ανήκει σε μια συνθετική περίοδο του Ρόκμπεργκ κατά την οποία πειραματιζόταν έντονα με το κολάζ. Το *Nach Bach* είναι το μοναδικό έργο αυτής της περιόδου για σόλο όργανο, όπου χρησιμοποιεί μόνο ένα προϋπάρχον μουσικό υλικό σε συνδυασμό με σειραϊκές τεχνικές, τις οποίες στη συνέχεια εγκατέλειψε.

Ο Ρόκμπεργκ αφιέρωσε το έργο στον φίλο του, Igor Kirpnis, ο οποίος τον συμβούλευε σχετικά με τη γραφή για τσέμπαλο. Πρόκειται για ένα έργο ελεύθερης μορφής με έντονο αυτοσχεδιαστικό χαρακτήρα, το οποίο χωρίζεται σε μέρη με τη χρήση μεγάλων παύσεων και με αλλαγές στην υφή, το τέμπο, τη διάθεση και τις δυναμικές. Ο συνθέτης επεξεργάστηκε στοιχεία από το έργο του Μπαχ με ποικίλους τρόπους: χρησιμοποίησε ατόφια αποσπάσματα της Παρτίτας, ενώ άλλα τα κατέστησε μη αναγνωρίσιμα, εμπνεύστηκε από την υφή των φράσεων του Μπαχ και τις «ξαναέγραψε» με σειραϊκές τεχνικές. Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του έργου είναι η αντίθεση ανάμεσα στην υφή της σύνθεσης του Ρόκμπεργκ και τις αναφορές στο έργο του Μπαχ.

Ο Richard Wagner συνέθεσε τα *Wesendonck Lieder*, WWV 91, το 1857-58. Πρόκειται για έναν κύκλο πέντε τραγουδιών για γυναικεία φωνή και πιάνο, που βασίζονται σε πέντε ποιήματα της Mathilde Wesendock. Το “Im Treibhaus” είναι το τρίτο λιντ του κύκλου, αλλά γράφτηκε τελευταίο. Είναι ένα αργό κομμάτι και, σύμφωνα με τον ίδιο τον συνθέτη, πρόκειται για μια «σπουδή» για την όπερα *Τριστάνος και Ιζόλδη*, ένα από τα πιο εμβληματικά έργα του, πάνω στο οποίο δούλεψε την ίδια περίοδο. Η μουσική του λιντ αναπτύσσεται στο πρελούδιο της τρίτης πράξης της όπερας. Ο Μιχάλης Χόιπελ μετέγραψε το “Im Treibhaus” για πιάνο και τσέλο και σε αυτή τη μορφή εκτελείται στην αποψινή συναυλία για πρώτη φορά.

Ο Γερμανός Hans Werner Henze έχει συνθέσει μια μεγάλη γκάμα έργων, που είναι επηρεασμένα από πολλά διαφορετικά στυλ – σειραϊκή, ατονική, αραβική, ιταλική, αλλά και τζαζ μουσική. Στα έργα του αντανακλάται επίσης η καλλιέργεια του στη μουσική για θέατρο. Το 1973 έγραψε το *Tristan*, ως φόρο τιμής στην όπερα *Τριστάνος και Ιζόλδη* του Βάγκνερ. Είναι ένα έργο για ορχήστρα, ηλεκτρονικά και πιάνο και αποτελείται από έξι μέρη, με το πιάνο να ερμηνεύει πρελούδια που είναι γραμμένα πάνω σε σειρές από διαφορετικό υλικό. Στο έργο αυτό δανείζεται αποσπάσματα από την Πρώτη Συμφωνία του Brahms αλλά και από το Πένθιμο εμβατήριο του Chopin, ενώ χρησιμοποιεί επίσης ηχογραφημένους ήχους. Το 2003, ο συνθέτης απομόνωσε τα μέρη του πιάνου, τα επεξεργάστηκε ελάχιστα και δημιούργησε τέσσερα πρελούδια πάνω στον *Τριστάνο* για σόλο πιάνο. Η Ανν-Κριστίν Σωφρονίου θα ερμηνεύσει το πρώτο και το τρίτο από αυτά αμέσως μετά το λιντ του Βάγκνερ.

Ο Rodney Sharman είναι Καναδός συνθέτης και φλαουτίστας που ζει στο Βανκούβερ. Έργα του έχουν παρουσιαστεί σε περισσότερες από τριάντα χώρες. Το 1989 ξεκίνησε μια σειρά μεταγραφών για πιάνο σε οπερατικές άριες. Η ιδέα προέκυψε αφού άκουσε τη συλλογή *Verdi Transcriptions* του Michael Finnissy, ένα έργο που θαυμάζει πολύ, όπου κάθε μεταγραφή είναι αφιερωμένη σε έναν συγκεκριμένο πιανίστα ο οποίος επέλεξε και την αρχική άρια. Το 2013, η πιανίστρια Rachel Iwaasa ζήτησε από τον Σάρμαν να κάνει μια μεταγραφή χρησιμοποιώντας την τελευταία άρια της όπερας *Τριστάνος και Ιζόλδη*, το “Liebestod”. Ο συνθέτης ανταποκρίθηκε στην πρόκληση, καθώς είναι ένα έργο που επίσης θαυμάζει και γνωρίζει καλά. Έχει επεξεργαστεί την άρια με τέτοιο τρόπο που είναι αδύνατο να αναγνωριστεί. Όπως λέει ο ίδιος, η μεταγραφή έχει γίνει σχεδόν νότα-νότα πάνω στη γραμμή της μελωδίας της φωνής και των μελωδιών της ορχήστρας, ενώ πολλές φορές τα αυθεντικά ρυθμικά στοιχεία διαφοροποιούνται.